

УДК 811.111'37'42

Строченко Л.В.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СУБКОНЦЕПТУ *PRODIGY* В АНГЛОМОВНИХ БІОГРАФІЯХ ВОЛЬФГАНГА АМАДЕЯ МОЦАРТА

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації концепту GENIUS в англійській мові та мовленні, а саме – його структурної частини – субконцепту PRODIGY. В роботі наведено основні аспекти дослідження феномену геніальності у філософії та психології; проаналізовано дефініції лексичних одиниць genius та prodigy в англійських словниках; виокремлено концептуальні ознаки досліджуваного концепту у науково-популярних біографіях Вольфганга Амадея Моцарта.

Ключові слова: вербалізація, концепт, субконцепт, концептуальна ознака, геній.

Строченко Л.В. Вербализация субконцепта PRODIGY в англоязычных биографиях Вольфганга Амадея Моцарта. *Статья посвящена исследованию особенностей вербализации концепта GENIUS в английском языке и речи, а именно – его структурной части – субконцепта PRODIGY. В работе указаны основные аспекты исследования феномена гениальности в философии и психологии; проанализированы дефиниции лексических единиц genius и prodigy в англоязычных словарях; выделены концептуальные признаки исследуемого концепта в научно-популярных биографиях Вольфганга Амадея Моцарта.*

Ключевые слова: вербализация, концепт, субконцепт, концептуальный признак, гений.

Strochenko L. Verbalization of the subconcept PRODIGY in the English biographies of Wolfgang Amadeus Mozart. *The article is dedicated to the investigation of the peculiarities of verbalization of the concept GENIUS in the English language and speech, namely its structural part – subconcept PRODIGY. The research presents main aspects of the study of the phenomenon of genius in philosophy and psychology; analyzes definitions of the lexical units “genius” and “prodigy” in the English dictionaries; singles out conceptual features of the analyzed concept in the popular-science biographies of Wolfgang Amadeus Mozart. The following conceptual features of PRODIGY have been singled out on the basis of dictionary definitions: young age; intellectual power, talent, extraordinary / superior. The following conceptual features of the subconcept PRODIGY have been singled out on the basis of popular-science biographies of Wolfgang Amadeus Mozart: young age, extraordinary talent and creative power.*

Key words: verbalization, concept, subconcept, conceptual feature, genius.

Феномен геніальності у цілому та так званого вундеркіндства як найвищої творчої здібності у науковій чи художній діяльності у молодому віці здавна привертала увагу дослідників. Загальноприйнятим визначенням вундеркінда є наступне – «дитина, яка визнана вищою в рівні інтелектуального розвитку від інших дітей свого віку. Вундеркінди, як правило, виявляють свої здібності вже в ранньому віці (до 10 років). Ці здібності відносяться до всіх інтелектуальних сфер діяльності: математики, фізики, музики, енциклопедичним знанням і так далі» [10].

На сьогодні існує чимало робіт, присвячених розглядові філософських та психологічних аспектів геніальності. Серед основних напрямів трактування та дослідження феномену геніальності відзначимо ірраціональний підхід, який наголошує на божественній природі геніальності та є тісно

пов'язаним з архаїчним і релігійними уявленнями; раціональний підхід, в межах якого геніальність розглядається як вроджена якість людини, що дозволяє уточнити геніальність як властивість людського розуму і робить можливим її дослідження різними напрямками в психології, педагогіці і генетиці та визначення біологічних (інстинкти, пам'ять, генетична спадковість, вроджені здібності до творчості) і психологічних (фантазія, уява, натхнення, спонтанність) факторів геніальності; емпіричний підхід, з точки зору якого геніальність є набутою властивістю людини в процесі її розвитку; соціокультурний підхід, який розглядає значимість і разом з тим проблематичність взаємодії генія і суспільства [10].

Лінгвоконцептологія на сучасному етапі має великий доробок праць, присвячених дослідженню споріднених концептів, зокрема, РОЗУМ, ІНТЕЛЕКТ [див., зокрема, 1]. Проте, феномен геніальності як найвищого прояву інтелектуальної чи творчої діяльності людини та власне людини-генія або дитини-генія зостається поза увагою лінгвістів, що увиразнює актуальність даного дослідження, у якому ми потрактуємо PRODIGY як субконцепт та аналізуємо його лексикографічне втілення на матеріалі англомовних словників різної функціональної спрямованості та мовленнєве втілення на матеріалі англомовних біографій Вольфганга Амадея Моцарта.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей вербалізації субконцепту PRODIGY як складової частини концепту GENIUS в англійській мові та мовленні.

У нашому дослідженні ми ґрунтуємось на теоретичному доробку семантико-когнітивного підходу до вивчення концептів, який досліджує співвідношення семантики мови з концептосферою народу, співвідношення семантичних процесів з когнітивними. Представники цього напрямку в когнітивній лінгвістиці потрактовують концепт як приналежність свідомості людини, глобальну одиницю розумової діяльності, квант структурованого знання [1, 7-8]. Структуру концепту складає певна кількість інших повноцінних концептів, для позначення яких використовуємо термін субконцепт [6].

Отже, саме мова є одним із основних інструментів пізнання та концептуалізації навколишнього світу, оскільки аналіз мовних засобів дозволяє найбільш простим та ефективним способом виявити ознаки концепту та змодельовати його. Склад того чи іншого концепту виявляється через даний концепт, словникові тлумачення мовних одиниць, які репрезентують та мовленнєві контексти. З огляду на зазначене вище, цілком логічним першим етапом аналізу складу будь-якого концепту є розгляд словникових дефініцій його мовних репрезентантів, що власне входить до завдань даного дослідження.

Насамперед, звернімося до етимології англомовної лексичної одиниці *genius*, яка номінує відповідний концепт.

"*L. **genius**, prop., the superior or divine nature which is innate in everything, the spirit, from **genere, gignere, to beget, bring forth**" (11).*

Як зазначає Р.О. Будагов, латинське *genius* було маловживаним словом і довго зберігало зв'язки з дієсловами *genere, gignere* (народжувати).

«Геній сприймався як дещо вроджене, притаманне людині, сім'ї та навіть місцевості» [2, 160]. Таким чином, внутрішня форма цієї номінації актуалізує ірраціональну складову відповідного концепту. Саме в такому ракурсі розглядає концепт ГЕНІЙ Ю.С. Степанов. Учений наголошує, що геній, ангел, іпостась, душа є частинами одного понятійного поля – внутрішнього Я людини. Геній в античності – це дух, божество життєвої сили, яке з народження було притаманне лише чоловікам (аналогічним божеством жінок вважалась Юнона) [8, 581-584].

І лише у другій половині XVIII століття відбувається перелом в семантиці цієї лексичної одиниці. З того часу *genius* позначає не тільки особливу здібність, але й саму людину, яка має цю якість. Саме тоді з'являються численні трактати Е. Юнга, Д. Дідро, І. Канта, які дають поштовх для подальших досліджень цього феномену [2, 160].

Що ж стосується етимології лексичної одиниці *prodigy*, то вона вказує на надзвичайність відповідного феномену:

“prodigy – late 15c., “sign, portent, something extraordinary from which omens are drawn,” from Latin prodigium «prophetic sign, omen, portent, prodigy,» from pro «forth, before» + -igium, a suffix or word of unknown origin, perhaps from the same source as aio «I say». Meaning “child with exceptional abilities” first recorded 1650s” (12).

Як бачимо, внутрішня форма цієї номінації (пророцький знак, знамення) також актуалізує ірраціональну складову відповідного субконцепту.

Сучасні тлумачні словники англійської мови наводять дефініцію лексеми *genius*, що містить чотири семемами, дві з яких актуалізують аналізований концепт:

“1. Genius A man endowed with uncommon vigor of mind; a man of superior intellectual faculties and creativity; as, Shakespeare was a rare genius” (11).

Перша семема позначає людину із надзвичайними здібностями. Ці здібності стосуються інтелекту людини або її творчих здібностей. Такі описові семи як *uncommon, superior* підкреслюють унікальність інтелектуальних та творчих можливостей такої людини.

“2. Genius Distinguished mental superiority; uncommon intellectual power; especially, superior power of invention or origination of any kind, or of forming new combinations; as, a man of genius .”Genius of the highest kind implies an unusual intensity of the modifying power” (11).

Друга семема позначає вже саму надзвичайну здібність, власне геніальність. Знову ж таки виокремлюємо описові семи *uncommon, superior, distinguished*, які підкреслюють новизну відкриття чи винаходу.

Слід відзначити, що використані у дослідженні тлумачні словники зазначають еталонні приклади геніальних людей – це Шекспір та Моцарт, що вказує на прототипний характер постатей цих митців. Ще одним прикладом типового представника категорії «геній» є вчений Ейнштейн, прізвище якого є синонімом лексичної одиниці «геній». Цей випадок антономазії (*einstein*) закріплений словниками (11).

Розглянемо словникові дефініції лексичної одиниці, яка номінує субконцепт PGODIGY:

“**prodigy** – a person, esp. a child or young person, having extraordinary talent or ability: a musical prodigy” (12);

“**prodigy** – an unusually gifted or intelligent (young) person; someone whose talents excite wonder and admiration; “she is a chess prodigy”” (12).

Як бачимо, словникові визначення актуалізують такі ознаки як вік (*a child or young person*); інтелект (*ability, intelligent*); творчі здібності (*talent, gifted*); надзвичайність (*extraordinary, unusually, excite wonder and admiration*).

Мовленнєве втілення досліджуваного концепту розглянуто на матеріалі англomовних біографій Вольфганга Амадея Моцарта – видатного музиканта XVIII сторіччя. У сучасному мовознавстві виокремлюють декілька типів біографій, серед яких відзначимо, зокрема, наукову, академічну, художню, документальну та науково-популярну [3, 142]. Матеріалом даного дослідження слугували біографії останнього різновиду – науково-популярні, розміщені на різноманітних біографічних ресурсах мережі Інтернет. Цільовою аудиторією цих публікацій є пересічний «наївний» носій мови, тож аналіз їх лінгвістичних особливостей уможливить виокремлення концептуальних ознак субконцепту PRODIGY в англomовній наївній картині світу.

Насамперед, слід зазначити, широке використання номінативної одиниці *prodigy* та похідної від неї *prodigious* у проаналізованих біографіях:

“*The composer Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791) led a life that was dramatic in many respects, including his career as a **child prodigy**, his struggles to achieve personal independence and establish a career, his brushes with financial disaster, and his death in the course of attempting to complete his Requiem*” (14);

“*Born in Salzburg, he showed **prodigious ability** from his **earliest childhood**. Already competent on keyboard and violin, **he composed from the age of five** and performed before European royalty*” (13).

Крім цього, всіляко підкреслюється його вік, в якому він досяг тих чи інших успіхів:

“*Mozart wrote his **first symphony** when he was **eight years old***” (14).

Таким чином, концептуальна ознака вік досліджуваного субконцепту актуалізується такими лексичними одиницями, як *earliest childhood, the age of five, eight years old*.

Надзвичайність таланту Моцарта підкреслюється, зокрема, у спогадах його сестри, яка зазначає, що їхній батько почав навчати маленького Амадея гри в якості розваги, а той проявив незвичайні здібності:

“*In the fourth year of his age his father, for a game as it were, began to teach him a few minuets and pieces at the clavier.... He could play it faultlessly and with the greatest delicacy, and keeping exactly in time.... At the age of five, he was already composing little pieces, which he played to his father who wrote them down*” (13).

Ознака надзвичайної обдарованості актуалізується ще й тим, що маленький Амадей став композитором ще до того, як зміг сам записувати свої твори, за нього це певний час робив його батько. Успіхи Моцарта стали таким великим сюрпризом для його батька і одночасно вчителя, що той навіть

перестав сам писати музику:

“In his early years, Wolfgang’s father was his only teacher. There is evidence that Mozart was keen to progress beyond what he was taught. It came as a surprise to Leopold, who eventually gave up composing when his son’s musical talents became evident” (13).

Подібний приклад гіперболізованої актуалізації концептуальної ознаки надзвичайності творчих здібностей зафіксований нами і у досліджених англомовних біографіях Леонардо да Вінчі [9, 53].

Таким чином, проведений аналіз показав, що англомовні науково-популярні біографії Моцарта актуалізують такі ознаки субконцепта PRODIGY як вік та надзвичайні творчі здібності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді особливостей вербалізації концепту GENIUS та його субконцепту PRODIGY в англомовному різножанровому дискурсі.

Список літератури

1. Антология концептов / Под ред. В.И. Карасика, И.А. Стернина. Том 1. – Волгоград: Парадигма, 2005. – 352 с.
2. Будагов Р.А. История слов в истории общества / Рубен Александрович Будагов – М.: Просвещение, 1971. – 270 с.
3. Ефремова Д.А. Типы англоязычных биографий второй половины XX – начала XXI века / Д.А. Ефремова // Филология и культура. – 2013. - № 1 (32). – С.142-145.
4. Колегаєва І.М. Перцептивне і когнітивне бачення світу: ономаціологічний аспект. / І.М.Колегаєва // Вісник ОНУ імені І.Мечникова. – Том 18. – Вип. 2(6) 2013. – С.63-69.
5. Колегаєва І.М. Що нам показує картина світу: людський чинник ономаціологічних процесів / І.М. Колегаєва // Наукові записки НаУКМА. – Том 164. Філологічні науки (Мовознавство) – 2014. – С.8–11.
6. Минченков А.Г. Концепт DISRESPECT и возможности его изучения / А.Г. Минченков, А.А. Горелова // Вестник Санкт-Петербургского университета. – Выпуск 2. – 2015. – С. 122-130.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
8. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры / Ю.С. Степанов: Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Академический проект, 2001. – 990 с.
9. Строченко Л.В. Вербалізація концепту GENIUS / ГЕНІЙ в англомовних біографіях Леонардо да Вінчі / Л.В. Строченко // Одеський лінгвістичний вісник. – Випуск 8. – 2016. – С. 51-54.
10. Хомченкова Е.А. Феноменология гениальности: от антропной к социокультурной детерминации / Е.А. Хомченкова: Автореф. дис ... канд. філос. наук: 09.00.13. – Омск, 2007. – 20 с.
11. Genius. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/genius>
12. Prodigy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/prodigy>
13. Mozart. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Amadeus_Mozart
14. Mozart. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.biography.com/people/wolfgang-mozart-9417115>

References

1. Antolohyya kontseptov (2005). Pod red. V.Y. Karasyka, Y.A. Sternyna. Tom 1. – Volhohrad: Paradyhma
2. Budahov, R.A. (1971). Ystoryya slov v ystoryy obshchestva / Ruben Aleksandrovych Budahov – М.: Prosveshchenye.

3. Efremova, D.A. (2013). Typi anghloyazichnikh byohrafiy vtoroy polovyni XX – nachala XXI veka / D.A. Efremova. In Fylohohyya y kul'tura. 1 (32), 142-145.
4. Kolehayeva, I.M. (2013). Pertseptyvne i kohnityvne bachennya svitu: onomasiolohichnyy aspekt. In Visnyk ONU imeni I.Mechnykova. – Tom 18. – Vyp. 2(6), 63-69.
5. Kolehayeva, I.M. (2014). Shcho nam pokazuye kartyna svitu: lyudskyy chynnyk onomasiolohichnykh protsesiv. In Naukovi zapysky NaUKMA. Tom 164. Filolohichni nauky (Movoznavstvo), 8–11.
6. Mynchenkov, A.H., Horelova, A.A. (2015). Kontsept DISRESPECT y vozmozhnomye eho yzuchenyia. In Vestnyk Sankt-Peterburhskoho unyversyteta. – Vipusk 2, 122-130.
7. Selivanova, O. (2016). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya. Poltava: Dovkillya-K.
8. Stepanov, Yu.S. (2001). Konstanty: Slovar' russkoy kul'tury / Yu.S. Stepanov: Yzd. 2-e, yspr. y dop. – M.: Akademycheskyy proekt.
9. Strochenko, L.V. (2016). Verbalizatsiya kontseptu GENIUS / HENIY v anghlomovnykh biohrafyakh Leonardo da Vinchi. In Odes'kyy linhvistychnyy visnyk. – Vypusk 8, 51-54.
10. Khomchenkova, E.A. (2007). Fenomenolohyya henyal'nosti: ot antropnoy k sotsyokul'turnoy determynatsyy. Avtoref. dys ... kand. filos. nauk: 09.00.13. – Omsk.
11. Genius. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.thefreedictionary.com/genius>
12. Prodigy. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.thefreedictionary.com/prodigy>
13. Mozart. – [Electronic resource]. – Mode of access: https://en.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Amadeus_Mozart
14. Mozart. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.biography.com/people/wolfgang-mozart-9417115>

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.